

Een ondernemend instituut: het RKD in 2015

Chris Stolwijk

Tijden veranderen. Ondanks de niet geringe opdracht om in 2013-2016 met beduidend minder aan structurele overheidssubsidie de kerntaken uit te kunnen voeren, heeft het RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis in 2015 zijn positie als kennis- en onderzoekscentrum weten te verstevigen. Voor wat betreft de inhoudelijke programmering en de digitale infrastructuur en beschikbaarstelling van de collecties zijn opmerkelijke stappen gezet. Ook konden er, voor het eerst in jaren, ‘zwarte’ cijfers worden gerealiseerd.¹

PUBLIEK

In 2015 is het beleid ten aanzien van de publieksfunctie steviger neergezet. Voor de belangrijkste doelgroepen – professionals, belanghebbenden en een breder belangstellend publiek – is een breed programma aan activiteiten georganiseerd. Ongeveer 5500 bezoekers werden geteld, waarmee wij wereldwijd wederom tot de best bezochte kennis- en informatiecentra voor de beeldende kunsten behoren. Wij beantwoordden honderden brieven (en e-mails) en openden de deuren voor vijf gratis toegankelijke beoordelingsdagen, waarbij ruim 400 kunstwerken door onze experts werden bekeken.

De stijgende lijn in bezoekersaantallen van de website en met name RKD Explore zette door: 1,2 miljoen digitale bezoekers bezochten het RKD 2 miljoen maal en raadpleegden ruim 15 miljoen pagina's.

Met RKD Explore richt het RKD zich sinds eind 2013 nadrukkelijk op de verdere ontwikkeling en uitbouw van de digitale dienstverlening. Het gebruik neemt dagelijks toe. In 2015 trok RKD Explore zo'n 535.000 vaste bezoekers, ten opzichte van 425.000 in 2014. De stijging van het aantal Engelstalige bezoekers is opvallend: dit aantal steeg naar bijna 20 procent.

PUBLIEKSACTIVITEITEN

Het RKD verzorgde een groot aantal activiteiten voor het publiek. Op basis van de eigen collecties en enkele bruiklenen werden vier vitrinepresentaties georganiseerd, van fotografische kunstenaarsportretten, nieuwe aanwinsten door schenking (afb. 1), de verzameling van H.W. Mesdag en van Nederlandse illustratoren uit de twintigste eeuw (*De Verbeelders*). Over dit laatste onderwerp organiseerde het RKD samen met het Letterkundig Museum, de Koninklijke Bibliotheek en Museum Meermanno tevens een symposium. De maandelijkse lezingen zijn een vast onderdeel van de programmering. Gemiddeld weten ca. 60 bezoekers per lezing de weg naar het RKD te vinden. Sprekers waren onder anderen Esmée Quodbach (over kunsthandelaar en kunstenaar Leo Nardus), René Dessing (historische buitenplaatsen) en Karen Hearn (de portretten van Cornelis Jonson van Ceulen). Daarnaast vonden enkele boekpresentaties plaats, verschillende lezingen van experts en bijeenkomsten en een symposium van onder meer de European Society for Nineteenth-century Art (ESNA). Hoogtepunten waren de presentaties die het RKD verzorgde als medeorganisator op het Festival de l'Histoire de l'Art in Fontainebleau in mei en de lancering van de digitale publicatie over de Oranjezaal, in aanwezigheid van Zijne Majesteit Koning Willem-Alexander in juni (afb. 2). Eveneens in juni vonden het seminar en de slotlezing plaats van de Stedelijk Museum/RKD Visiting Fellow in Modern and Contemporary Art Tom Mitchell.

PERS EN PUBLICITEIT

In de pers was het RKD goed vertegenwoordigd. *De Volkskrant, Trouw, het Parool, NRC Handelsblad, Museumvisie* en *Kunstschrift*, om enkele dagbladen en tijdschriften te noemen, wijdden artikelen aan uiteenlopende onderwerpen. In het publieksblad *Origine* verzorgden wij per nummer ongeveer acht pagina's over projecten en activiteiten van het RKD. Daarnaast was het RKD te vinden in *Vind* en is het *founding partner* van het nieuwe kunst- en cultuurplatform *See All This*.

PUBLICATIES

Het RKD werkte mee aan een gevarieerd aanbod aan wetenschappelijke boeken, bronnenuitgaven, tentoonstellingscatalogi en museumcatalogi. Zelf gaf het *Oud Holland* en het *RKD Bulletin* uit. In totaal verzorgden 35 medewerkers 105 publicaties (zie het overzicht elders in dit nummer). Tot de bijzondere, analoge uitgaven in 2015 behoren: *Adellijke familieportretten op Duivenvoorde* (Voorschoten/Den Haag/Zwolle 2015), *Van Bol tot Veth. De portretverzameling van de families Van de Poll en Quina* (Leiden 2015), *Meesterwerken van de Haagse School en werken van andere meesters. De collectie A.H. Bakker* (Ommen 2015), *Hendrik Willem Mesdag. Kunstenaar, verzamelaar, entrepreneur* (Bussum 2015) en *Van Gogh & Nature* (Williamstown 2015) (afb. 3).

In de digitale reeks *RKDMonographs* verschenen drie delen: *De Oranjezaal. Catalogus en documentatie*, het resultaat van jarenlang materiaal-technisch en kunsthistorisch onderzoek naar dit monument, *Gerson Digital: Denmark* en *Grensoverschrijdende inspiratie: Nederlandse kunst in Europees perspectief in de negentiende eeuw*. Verschillende nieuwe *Monographs* zijn in voorbereiding, waaronder *Jozef Ongenaë* (in samenwerking met het RCE), *Peter Vos* en *Gerson Digital: Germany*.

COLLECTIES

De omvangrijke collectie archief-, documentatie- en bibliotheekmateriaal en de veel geraadpleegde digitale collectie, bestaande uit verschillende databases met kunsthistorische informatie en thesauri, werden in 2015 verrijkt met vele aanwinsten.

BIBLIOTHEEK

De bibliotheek catalogiseerde bijna 10.000 nieuwe en oudere, via schenkingen aan de bestaande collectie toegevoegde boeken, tijdschriften en catalogi. Daarnaast werden enkele duizenden bestaande records aangepast, onder meer in het kader van het aanvullen van de geïmporteerde, onvolledige records van veilingcatalogi voor 1900 en de hercatalogisering van kunstenaarsboeken. Bijzondere aandacht ging naar retrocatalogisering van de veilingcatalogi uit de jaren 1901/1902 en 1973, naar het catalogiseren van de kunsthistorische publicaties uit de bibliotheek Segal en naar het beschrijven van de kunstenaarsboeken uit het Archief Art & Project. Er is een begin gemaakt met de selectie uit de 200 strekkende meter boeken uit de bibliotheek van oud-directeur Joop Nieuwstraten, die begin 2015 werd verworven. Behalve deze bibliotheek, waarin vooral de iconografische collectie en de boeken over illustratie voor het RKD een verrijking betekenen, kwam het RKD per legaat in het bezit van de bibliotheek van Bram en Renilde Hammacher. Deze bibliotheek is met name rijk op het gebied van twintigste-eeuwse (beeldhouw)kunst.

ARCHIEVEN

In 2015 werden 23 archieven opgenomen, merendeels via schenking en legatering. In de database *RKDarchives* werden 26 archiefinventarissen ingevoerd en 1079 scans toegevoegd.

RKD*collections* werd aangevuld met 20 archiefbeschrijvingen, deels van al eerder bij het RKD belande archieven. Tot de bijzondere archiefaanwinsten in 2015 behoren het archief van de schilder Hans van Norden, van grafisch kunstenaar Nono de Wilde-Reinhold, van de Han van Meegeren-kenner F.M. Kreuger en van de Leeuwarder galerie Eewal. Via de Stichting Pyke Koch kwam een grote hoeveelheid archiefstukken met betrekking tot de schilder bij het RKD. De komende jaren wordt dit archief uitgebreid en bewerkt.

BEELDDOCUMENTATIE EN DIGITALE COLLECTIEVORMING

Ook de beelddocumentatie werd aangevuld, voornamelijk met digitale afbeeldingen. De verzameling portretten mocht zich verheugen in een aantal bijzondere schenkingen, meest van negentiende-eeuwse portretfoto's. In 2015 werden meer dan 13.500 uitgebreide records in RKD*images* aangemaakt, waarmee deze databases inmiddels bijna 275.000 records bevat.

Veranderingen in het kunsthistorisch onderzoek en de opkomst van *e-humanities* bieden kansen voor het RKD om een nog duidelijker, verbindende positie in het museale en kunsthistorische onderzoeksveld in te nemen. Met de introductie van het nieuwe platform RKD Explore in november 2013 richt de instelling zich veel nadrukkelijker op de verdere ontwikkeling van de digitale dienstverlening met als uitgangspunten: duurzaamheid, kwaliteit, toegankelijkheid en co-creatie.

Het RKD bouwt gestaag aan de digitale collecties. De komende jaren staan in het teken van de verdere ontwikkeling, uitbreiding en presentatie van onze digitale (beeld)collecties. Kernwoorden daarbij zijn: gerelateerde en gestandaardiseerde IT-infrastructuur, digitale duurzaamheid en wetenschappelijk onderbouwde kwaliteit van de aangeboden data.

BRUIKLENEN

Het RKD voert een actief bruikleenbeleid. In 2015 werden bijna 190 objecten (archiefstukken, publicaties, klein drukwerk, beeldmateriaal) ter beschikking gesteld voor 16 tentoonstellingen in binnen- en buitenland. Voor de uitvoering van dit bruikleenbeleid is een zorgvuldige procedure opgesteld, waarbij zowel formele als inhoudelijke criteria in ogenschouw worden genomen.

ONDERZOEK

De wetenschappelijke functie van het RKD wordt uitgevoerd in samenhang met de collectie- en de publieksfunctie. In 2015 is deze wetenschappelijke functie in nauwe relatie tot de verschillende museale en universitaire onderzoeksagenda's verder ontwikkeld. De geboden kwaliteit van de wetenschappelijke functie is essentieel voor de positie van het RKD in de verschillende kunsthistorische velden, zowel wetenschappelijk als museaal en 'publiek'. Reeds lang vervult de instelling een belangrijke rol in de opleiding van jonge kunsthistorici. In 2015 werden wederom rond de 15 stageplaatsen aangeboden, alsmede enkele werkervaringsplaatsen. Voor jonge kunsthistorici organiseerde het RKD samen met het Rijksmuseum opnieuw een Summer School.

In nauwe samenwerking met (inter)nationale partners voerde het RKD tal van kunsthistorische projecten van uiteenlopende omvang uit, passend binnen het onderzoeksprogramma. Tot deze projecten behoren:

- *The Rembrandt Database*, een samenwerking met ca. 25 internationale musea op basis van financiële ondersteuning van The Mellon Foundation, waardoor vanuit het

RKD Rembrandt-onderzoeksdata uit (inter)nationale restauratie- en onderzoeksprojecten voor wetenschappelijke en educatieve doeleinden beschikbaar worden gesteld;

- *Mondriaan Editie Project*, met als doel om alle brieven en geschriften van Mondriaan als wetenschappelijke teksteditie online toegankelijk te maken (in samenwerking met het Gemeentemuseum Den Haag en Huygens ING);
- *Leidse Kunstambachten, 1475-1575*, een project dat een volledige ontsluiting beoogt van alle in de Leidse archieven vermelde beoefenaren van kunstambachten in de periode 1475-1575 (in samenwerking met onder andere Erfgoed Leiden en Omstreken);
- *Gerson Digital*, de online publicatie van de verspreiding (*Ausbreitung* en *Nachwirkung*) van oude Hollandse schilderkunst in Europa;
- *Retour de Paris*, een onderzoeks- en tentoonstellingsproject dat zich richt op de artistieke uitwisselingen tussen Nederland en Frankrijk in de negentiende eeuw (in samenwerking met het Van Gogh Museum en de Universiteit Groningen);
- *Art & Project/Depot VBVR: collection & archives*, een onderzoeks- en publicatieproject over de archieven, collectie en geschiedenis van de avant-garde galerie Art & Project (1968-2001)(in samenwerking met onder andere Museum of Modern Art, New York en Museum Kröller-Müller, Otterlo);
- *Archief Sybren Valkema*, met als doel het digitaliseren en gericht ontsluiten van het complete archief van Sybren Valkema dat uniek materiaal bevat voor glaskunstenaars, onderzoekers en geïnteresseerden wereldwijd (in samenwerking met Stichting Vrij Glas en het Corning Museum of Glass, VS)

Andere projecten die in 2015 werden uitgevoerd zijn: Zilverarchieven, Conservering en digitalisering van de collectie klein drukwerk 1800-1960 (zie het artikel elders in dit nummer), Oeuvrecatalogus Cornelis Kruseman, De Oranjezaal, Dendrochronologie, De Kunsthandel Frans Buffa & Zonen, De reconstructie van de verzameling van H.W. Mesdag en de Catalogi van Tentoonstellingen van Levende Meesters.

VRIENDEN

De Stichting Cornelis Hofstede de Groot/Vrienden van het RKD steunde het RKD met financiële bijdragen voor onder meer het *RKD Bulletin*. De ruim 400 contribuanten, die ondanks een aanzienlijke verhoging van de contributie het RKD trouw bleven, zijn voor het RKD een belangrijke achterban. Voor hen werden verschillende excursies georganiseerd naar tentoonstellingen waar het RKD bij betrokken is geweest. In 2015 nam voorzitter Peter Schoon na twee bestuurstermijnen van vier jaar afscheid. Zijn plaats werd ingenomen door Lidewij de Koekoek, directeur van Museum Alkmaar. Tevens werd het bestuur versterkt door het aantreden van Jaap van Duijn, verzamelaar en bestuursvoorzitter van de Stichting Gifted Art.

ONDERSTEUNING DOOR FONDSEN

De vele projecten zijn alleen mogelijk door bijdragen van overheids- en particuliere fondsen. In 2015 kreeg het RKD ondersteuning van onder andere het Mondriaan Fonds, VSBfonds, Harten Fonds, Gieskes-Strijbis Fonds, International Music and Art Foundation, Andrew W. Mellon Foundation, Fondation Custodia, Stichting Metamorfoze, Gifted Art en de Stichting

Cornelis Hofstede de Groot/Vrienden van het RKD. Om een breder in kunst geïnteresseerd publiek te kunnen bereiken en betrekken zijn daarnaast meerjarige *partnerships* met private partijen aangegaan. Kunstverzekeraar HISCOX is de komende jaren onze *Partner in kennis*. Het kunst- en cultuurplatform *See All This* betreft een meerjarensamenwerking van 18 nationale museale instellingen waarvan het RKD *founding partner* is.

NABIJE TOEKOMST

Het RKD blik met vertrouwen vooruit. De komende jaren willen wij ons verder ontwikkelen tot een ondernemend kennisinstituut voor musea, wetenschap en publiek. Wij streven naar een plek midden in de samenleving, op een uitnodigende en toegankelijke locatie. Onze collecties zijn ontsloten, grotendeels digitaal beschikbaar en gemakkelijker op afstand raadpleegbaar. Wij verrichten (getarifeerd) onderzoek, participeren in museale en universitaire onderzoeksprogramma's en verzorgen publicaties en tentoonstellingen. Professionele partners gebruiken onze digitale infrastructuur en als netwerkorganisatie bieden wij een uitdagende, inhoudelijke programmering. Wij bereiken een internationaal, in kunst geïnteresseerd publiek. Het is onze ambitie om in 2020 tenminste 7.000 bezoekers in het eigen huis te ontvangen en 1.500.000 bezoeken op onze website.

Chris Stolwijk
Algemeen Directeur

1) Zie voor een meer uitgebreid verslag en het financieel jaarverslag de website van het RKD www.rkd.nl.

Bijschriften:

1) Enkele bijzondere oude drukken met handgekleurde prenten uit de bibliotheek van Sam Segal, presentatie aanwinsten, zomer 2015. Uitgaven van Adam Lonitzer, *Kreuterbuch*, Frankfurt 1564 en Maria Sibylla Merian, *Erucarum ortus*, Amsterdam ca. 1717.

2) Lancering van de RKD Monograph over de Oranjezaal, door Zijne Majesteit Koning Willem-Alexander, in aanwezigheid van o.a. Rudi Ekkart en Chris Stolwijk, Mauritshuis, 24 juni 2015

3) Boekomslag *Van Gogh and Nature*

4) RKD-medewerker Ellis Dullaart in gesprek met bezoekers van de tentoonstelling *Dit is Van der Heck* (2015-2016) in het Stedelijk Museum Alkmaar, waar het RKD werd gepresenteerd als een belangrijke bron van informatie. Foto Mike Bink